

KVINNOR SOM LÄRJUNGAR

Av Kristina Åkerman, Uppsala

Alla fyra evangelier berättar att det fanns en grupp av kvinnor som följde Jesus. Förutom att enskilda namngivna kvinnor nämns, beskrivs en kvinnogrupp som följde honom i Galiléen och upp till Jerusalem där de närvarade vid hans korsfästelse, begravning och uppståndelse.

När kvinnorna står vid den tomma graven påminner en ängel dem om Jesu ord. ”*Kom ihåg vad han sa till er medan han ännu var i Galileen...*” Luk 24:6 De hade alltså varit med honom redan i Galileen. Det finns också tankar om att vissa av de manliga lärjungarna hade med sig sina fruar. När Jesus i Markusevangeliet räknar upp vilka lärjungarna lämnat för hans skull nämner han bröder, systrar, mödrar, fäder och barn, men inte fruar. Kanske för att de var med männen. Paulus skriver i 1 Korinterbrevet att Petrus hade sin fru med sig på sina missionsresor, så det är möjlig tanke att Petrus hustru följde med honom redan nu.

Verbet som används för kvinnornas efterföljande är grekiskans *akolounthéo*, och förekommer över 75 gånger i evangelierna i betydelsen: *följande av Jesus i egenskap av att vara en lärjunge*. Det är alltså rimligt att anta att Jesus inte avvisade dessa kvinnor som lärjungar. Då kvinnor vid denna tid inte talade offentligt till män och än mindre färdades runt i landet med dem är detta högst ovanligt. Historieskildringar under samma tidsepok nämner aldrig ett kvinnofölje kring de rabbiner som tillät kvinnor att studera Torah, så det vi läser om i bibelns texter är helt unikt. Men varför skriver inte författarna rent ut att kvinnor också var lärjungar? Ett förslag är att vare sig det hebreiska språket eller arameiska språket hade inget särskilt ord för just kvinnlig lärjunge. Hur mycket Jesus än betraktade kvinnorna i sin omgivning som fullvärdiga lärjungar fanns det inget ord på deras språk för det.

Jesus tillät kvinnorna att följa honom och undervisade dem på samma lärjungenivå som männen. Men att som kvinna färdades runt i landet tillsammans med en samling män ansågs oerhört skandalöst och fruktansvärt stötande. Det räckte med att en ogift kvinna visade sig ute utan fader, make eller bror för att hon skulle stämplas som lösaktig eller prostituerad. Och stötande var det många som uppfattade att Jesus var. Han beskrivs av omgivningen med ord som syndare, hädare, drinkare och frossare. I en utsaga hos Markus (3:31-35) finns till och med en syn hos Jesus som dagens samhälle omedelbart skulle omnämna honom som queer. Han kallade nämligen alla dem som lyssnade till hans ord för ”...*hans mödrar och systrar*”. Det verkar som om Jesus medvetet åsidosatte tidens sed för att välkomna kvinnorna på jämlik basis. Med största sannolikhet kan man tänka sig att vissa av de kvinnor som bibeltexterna omnämner som syndare kanske helt enkelt rörde sig om ogifta kvinnor som fanns ute i samhället utan manligt sällskap som bevakning. I omvärldens ögon blev de benämnda som horor. Att Jesus tvärtom reducerade kvinnorna från en källa för synd till likvärdig samtalspartner var så revolutionerande att inte ens kyrkans folk klarade av det synsättet utan fortsatte relativt snabbt efter Jesus död att återigen inskränka kvinnas livsutrymme i kyrkan och i den teologiska sfären.

I samband med kvinnornas lärjungaskap nämns ofta deras tjänande: Petrus svärmor tjänade, Marta tjänade, den galileiska kvinnogruppen tjänade då de understödde Jesus ekonomiskt m.m. Om de manliga lärjungarna berättas mycket men aldrig om ett sådant tjänande. En positiv tolkning är att kvinnorna är det enda som uppfyller Jesu direktiv: *om någon vill vara den förste, så ska han vara den siste av alla och allas tjänare* - Mk 9:35, 10:42-44. I ett sådant perspektiv fullgör de kvinnliga lärjungarna själva kännetecknen för ett sant lärjungaskap. Och visst är det ett fantastiskt tjänande som beskrivs men samtidigt bör man påminna sig om att det i sig inte är något revolutionerande. Kvinnorna gjorde endast vad de var uppfostrade till och

förväntades att göra; de betjänade männen. Männen gjorde endast vad de var uppfostrade till; de lät kvinnorna betjäna dem.

För att få en förståelse av detta nya och positiva sätt som Jesus bemötte kvinnorna på kan det vara bra att ha en viss kännedom om det sociala och kulturella sammanhang som präglade vardagslivet för människorna under Jesu tid. Familjen var den sfär som påverkade kvinnan mest. Liksom i många andra samhällen värderades kvinnan efter sin förmåga att sätta barn till världen. En ofruktsam kvinna kunde bli brännmärkt och i desperation gav hon ibland sin man till en annan kvinna för att försäkra sig om att han blev far till en son. Om en son föddes var lyckönskningarna varma men när det gällde flickfödslar var de mer dämpade, ibland så dämpade att de liknade kondoleanser. Flickebarn ökade inte familjens rikedom då de genom giftermål skulle ingå i andra familjer. Vanligast var att familjens döttrar giftes bort och då kvinnan bytte familj kunde hon inte förvänta sig att behålla familjenamn eller familjeegendomar. Genom giftermålet blev hon skyldig sin make absolut trohet utan att ha rätt att av honom kräva detsamma. Männen hade nämligen möjlighet att skilja sig från sina hustrur av praktiskt taget vilket skäl som helst, medan kvinnorna endast i undantagsfall kunde anhålla om skilsmässa. Då hushållen var patriarkalt uppbyggda hade kvinnorna minimala egendomsrättigheter och en skilsmässa blev därför ofta ödesdiger för henne. Mannen uppfattades som familjens överhuvud och skulle tilltalas *baal* (herre) eller *adon*, som har ungefär samma innebörd. Det var i hemmet som kvinnan hade sin främsta och viktigaste roll. Här kan man också ana det positiva värde som kvinnorna trots allt hade i den judiska kulturen. Hustrun ansvarade för alla tyger som spans eller vävdes liksom för brödbakning, matlagning, vattenhämtning, framställandet av oljan till sabbatslampan, vilken också var hennes uppgift att tända vid sabbatens inträde. Endast barn som fötts av en judisk mor räknades som judisk, oavsett mannens tillhörighet. Barnen uppfostrades till att hedra både sin mor och far och straffet för att slå eller förbanna sina föräldrar – oavsett kön – var döden.

Det judiska samhället var starkt kollektivt uppbyggt. Den kollektiva identiteten - familjen, stammen och nationen - var viktigare än den personliga identiteten och man identifierade sig genom att tala om sin "faderns hus". Samhällets kollektiva karaktär ger också en förklaring till varför det inte alltid görs någon klar åtskillnad emellan en man, hans egendom och hans hustru. Juridiskt var kvinnan underställd mannen, hon betraktades som omyndig och var inte accepterad som vittne i judisk lag. De överenskommelser kvinnan gjorde kunde brytas av hennes man.

I berättelsen om *Änkans gåva* – Mk 12:41-45 - ser man att det fanns möjlighet för änkor att äga små summor själv. Däremot hade de ingen arvsrätt då deras hade make dött. Var kvinnan barnlös vid mannens bortgång föreskrev lagen att hennes svåger skulle gifta sig med henne för att föra sin döde brors släktled vidare, men hon var inte tvingad att göra det.¹ En änka "ärvdes" alltså inte av sin svåger som en del av makens efterlämnade arv som man tidigare trodde. Om svågern vägrade kunde änkan räkna med stöd från de äldste i staden. Syftet med detta arrangemang var att ge änkan skydd och möjlighet till att bevara sitt namn och inte "utplånas ur Israel". Det kollektiva samhället blir här konkret och tydligt.

---

¹ 5 Mos 25:5-10.